

‘Dagbesteding anders’: interviews met ouderen, professionals en vrijwilligers

Auteurs: Gerrie Bours, Katinka Pani-Harreman, Joop van Duren

Kernwoorden: Dagbesteding, Eigen regie, Onderzoek, Samen met buurtbewoners

Niet alle ouderen zijn tevreden over de huidige vorm van dagbesteding. Een andere vorm van dagbesteding, georganiseerd voor en door de buurt kan hier mogelijk aan tegemoet komen. Door middel van interviews onder ouderen, professionals en vrijwilligers is nagegaan wat de huidige ervaringen zijn met dagbesteding en of er behoefte is aan ‘dagbesteding anders’.

Het nut van dagbesteding

Allerlei politieke en economische ontwikkelingen zijn erop gericht om oudere mensen langer thuis te laten verblijven. Dit is ook de wens die ouderen vaak hebben (Taskforce, 2018). Met de vergrijzing neemt ook het aantal ouderen toe met complexe gezondheidsproblemen waardoor deze ouderen hun dagelijkse activiteiten vaak niet meer zelf (volledig) kunnen uitvoeren. Zij kunnen hierdoor moeilijkheden ervaren om elke dag opnieuw de kwaliteit van leven te behouden. Dagbesteding biedt de mogelijkheid om één of meerdere dagen of dagdelen per week door te brengen met leeftijdsgenoten. Daarbij gaat het om zinvolle dagbesteding, gericht op het stimuleren, het behouden of compenseren van de zelfredzaamheid om een opname in een instelling of verwaarlozing van de kwetsbare burger te voorkomen (Jansen e.a., 2013). Dagbesteding zorgt voor ontwikkeling of voorkomt achteruitgang, zorgt voor betere structuur, een goed dag-/nachtritme, minder eenzaamheid en meer sociale contacten (Van der Kemp & van Vree, 2006). Echter niet iedereen is tevreden over de dagbestedingsactiviteiten, zoals die momenteel aangeboden worden: de activiteiten sluiten niet altijd aan bij het interessegebied, de activiteiten zijn niet prikkelend genoeg of zijn te eenzijdig (van Leeuwen, 2018). Mogelijk kan een andere vorm van dagbesteding ‘Dagbesteding Anders’ hieraan tegemoet komen. ‘Dagbesteding Anders’ is een concept dat de focus legt op activiteiten die uitgevoerd worden in de buurt en door de buurt. En dan met name die activiteiten die de oudere zelf als plezierig en/of zinvol ervaart, die aansluiten bij (voormalig) beroep of hobby. Het is bedoeld voor de oudere om samen met buurtgenoten activiteiten uit te voeren, zoals samen een wandeling maken, ondersteuning bij het uitoefenen van een hobby of klussen in en rondom het huis. De oudere kan hierdoor zelf richting geven aan zijn dagbesteding en behoudt de regie. Daarnaast is de kans aanwezig dat de cohesie in de buurt vergroot wordt, doordat samengewerkt wordt met buurtgenoten. Het uitgangspunt van deze ‘dagbesteding anders’ is dat de dagbesteding betekenisvoller wordt voor de ouderen en een positieve invloed heeft op de fysieke en geestelijke gezondheid, de ‘samenredzaamheid’ van de buurt bevordert en bijdraagt aan de kwaliteit van leven en de levenszin.

Kenmerken geïnterviewden

In totaal hebben we 22 interviews uitgevoerd, waarvan 17 interviews met ouderen zelf, drie met professionals (manager dagbesteding, directeur zorgorganisatie, medewerkster dagbesteding binnen een zorgcentrum en een docent onderzoeker van het lectoraat informele zorg) en twee interviews met vrijwilligers van de formele dagbesteding. De 17 oudere respondenten (zes mannen en elf vrouwen) woonden allen nog thuis. Negen van hen maken gebruik van dagbesteding. Acht maken (nog) geen gebruik van dagbesteding. Hun leeftijd varieert tussen 75 en 95 jaar, waarbij de gemiddelde leeftijd van de deelnemers aan dagbesteding die georganiseerd is door buurtbewoners het laagste is (76,8 jaar), en die van de deelnemers aan de formele dagbesteding het hoogste (83,6). Tien van hen zijn alleenstaand. Bijna alle ouderen zien graag verbetering bij zichzelf op het gebied van lichamelijk functioneren en de maatschappelijke participatie.

Eenzaamheid en activiteiten

Negen van de 17 oudere respondenten geven aan zich regelmatig eenzaam te voelen, terwijl zij toch vaak dagelijks of wekelijks bezoek ontvangen. Om deze eenzaamheid tegen te gaan, willen zij graag meer mensen om zich heen in de vorm van bezoek of een telefoontje krijgen. Zij geven aan vooral behoefte te hebben aan sociale activiteiten zoals wandelen, ergens koffie gaan drinken en spelletjes doen. Activiteiten die zij graag willen doen, maar niet meer zelfstandig kunnen uitvoeren zijn tuinieren, er op uitgaan zoals naar de stad of schouwburg en boodschappen doen.

Ook de professionals geven aan dat eenzaamheid onder de ouderen veel voorkomt. Hun kinderen werken immers, of hebben een eigen sociaal leven. Daarnaast wordt het sociale netwerk van de oudere vaak kleiner doordat leeftijdsgenoten overlijden. Veel ouderen weten niet wat ze aan eenzaamheid kunnen doen of wat de mogelijkheden zijn om dit te veranderen, ze willen niemand tot last zijn, aldus een van de vrijwilligers. Daarnaast is er volgens de professionals vaak een hoge drempel om de stap te zetten en activiteiten te ondernemen omdat ze bang zijn voor onbekende dingen. Als iemand dit samen met hen oppakt, blijkt vaak dat ze de activiteiten leuk vinden. Dit geldt ook voor het deelnemen aan de dagbesteding: de eerste keer is vaak het moeilijkste, maar zodra het vertrouwen er is gaat het als vanzelf.

Eigen regie en dagbesteding in de buurt

De geïnterviewde ouderen maken vooral gebruik van dagbesteding voor de sociale contacten, om samen te kunnen lachen,

spelletjes te doen en voor de gezelligheid. Zij zijn echter niet allemaal even tevreden over de dagbesteding: zij vinden dat zij onvoldoende inspraak hebben en zien graag meer variatie in het aanbod. Ook de professionals geven aan dat de eigen regie van de ouderen belangrijk is. Ouderen zouden zelf moeten kunnen kiezen welke activiteiten zij graag willen doen: activiteiten die aansluiten bij wat de ouderen graag doen vinden zij veel leuker en zinvoller.

Een van de professionals geeft aan dat er meestal gewerkt wordt met een vast dagprogramma. Hier kan weliswaar vanaf geweken worden, als het bijvoorbeeld mooi weer is en mensen graag naar buiten willen. Door bezuinigingen zijn de groepen binnen de dagbesteding echter groter geworden, waardoor niet iedereen evenveel aandacht kan krijgen. Ook uitstapjes, zoals boottochten met lunch of diner zijn hierdoor steeds minder mogelijk. Een van de professionals geeft aan te merken dat de indicaties strenger zijn geworden: alleen mensen met beperkingen mogen gebruik maken van de dagbesteding. Hierdoor is het werken met groepen ouderen lastiger geworden, omdat zij vaak verschillende beperkingen hebben die botsen tijdens activiteiten.

Over dagbesteding organiseren in de eigen buurt door buurtgenoten zijn de geïnterviewde ouderen niet allemaal even enthousiast. Het merendeel, en dan vooral de mensen die al gebruik maken van dagbesteding, wil niet geholpen worden door buurtgenoten om iets leuks te doen, behalve als zij de buurtgenoot kennen. Aan de andere kant zouden ze wel een maatje willen hebben om eventuele hobby's samen te doen of om samen boodschappen te doen, mits dit allemaal goed geregeld is.

De professionals en vrijwilligers denken dat er zeker behoefte zal zijn aan 'dagbesteding anders', vooral als mensen moeilijk het huis uit kunnen. Dan is het fijn als er dagelijks iemand langs gaat om te kijken hoe het met hen is. Ook de individuele benadering en het aanpassen van het programma op de wensen van de oudere zelf wordt genoemd als een groot voordeel. Daarnaast geven de vrijwilligers aan dat deze vorm van dagbesteding het ook mogelijk maakt om te zien wat zich achter de voordeur afspeelt: hoe zelfredzaam zijn ze, komen ze nog wel eens buiten en hebben ze genoeg aanspraak?

Coördinatie door professionals

De professionals zijn het erover eens dat bij het concept 'dagbesteding anders' altijd een professional betrokken moet worden. Dit kan bijvoorbeeld een maatschappelijk werker zijn, iemand van het buurtteam of van de gemeente. Zij kunnen zorgdragen voor een goede coördinatie, begeleiding en voor een juiste match tussen de oudere en de buurtgenoot of vrijwilliger. Ook kan een zorgovereenkomst worden opgesteld voor de samenwerking tussen de vrijwilliger en de oudere met daarin de afspraken die beide moeten nakomen. En verder is het belangrijk dat er regelmatig geëvalueerd wordt met de oudere waarbij de begeleider aanwezig is, om zo te kijken of de verwachtingen nog hetzelfde zijn en alles goed verloopt. Op deze manier blijft er controle en is ook de veiligheid gegarandeerd. Immers, "er wordt toch regelmatig financieel misbruik gemaakt van ouderen", aldus een van de vrijwilligers.

Op de vraag of mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt betrokken kunnen worden bij de uitvoering van 'dagbesteding anders' antwoordt men verschillend: veiligheid, vertrouwen en de motivatie van de persoon, spelen een belangrijke rol. Er dient een zorgvuldige selectie gemaakt te worden zodat er een goede match is tussen de oudere en die persoon. Ook dienen zij affiniteit met ouderen te hebben. Wanneer deze personen dit kunnen doen voor ouderen krijgen ook zij wellicht een nuttig gevoel en worden zij weer belangrijk in de maatschappij.

Dagbesteding anders

Ouderen maken vooral gebruik van dagbesteding voor de sociale contacten. Zij willen graag meer inspraak hebben in de activiteiten bij de dagbesteding. Bij 'dagbesteding anders' hebben ouderen die regie. Deze vorm van dagbesteding sluit direct aan bij de vragen en behoeften van de ouderen. Activiteiten worden samen met buurtbewoners uitgevoerd in de eigen woonomgeving en dragen bij aan het welbevinden en de kwaliteit van leven van de ouderen. Ook voor de buurtbewoners die betrokken worden bij 'dagbesteding anders' heeft deze vorm van dagbesteding voordelen. Zij kunnen een betekenisvolle bijdrage leveren waardoor sociale netwerken in de buurt versterkt worden. Een professional brengt de vragen en behoeften van de ouderen in kaart en matcht deze met het aanbod van buurtbewoners, eventueel met ondersteuning van een digitaal schakelsysteem. Daarnaast monitort de professional het gehele proces.

Met dank aan Nina Ramoul, student facility management Zuyd Hogeschool, voor het organiseren en uitvoeren van de interviews.

Foto cover Geron 2019-1: Claudia Kamergorodski in: '100 % leven. Levenslessen van honderdplussers' (2018) van Yvonne Witter. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Auteurs

Gerrie Bours

Gerrie Bours is hoofddocent bij Zuyd Hogeschool en verbonden als onderzoeker bij het lectoraat facility management en het lectoraat wijkgerichte zorg. Daarnaast is zij universitair docent aan de Universiteit Maastricht.

Katinka Pani-Harreman

Katinka Pani-Harreman is docent onderzoeker bij Zuyd Hogeschool en verbonden als onderzoeker aan het lectoraat facility management. Daarnaast is zij promovendus aan de Universiteit Maastricht op het thema 'Ageing in place in vital communities'.

Joop van Duren

Joop van Duren is hoofddocent bij Zuyd Hogeschool en lector van het lectoraat Facility Management.

Literatuurlijst

1. Jansen, B., Nitsche, B., van Xanten, H., van de Hoek, K. & Verschelling, M. (2013). *Toekomstbestendige dagactiviteiten in groepsverband. Inspiratiewijzer voor transitie AWBZ-Wmo*. Utrecht: Vilans en Movisie.
2. Leeuwen, K. van (2018). *Goed besteed: de opbrengsten van dagbesteding: Ervaringen van cliënten, mantelzorgers en zorgverleners*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
3. Taskforce. (2018). *De juiste zorg op de juiste plaats – wie durft?* Den Haag: VWS: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
4. Van der Kemp, S. & van Vree, F. (2006). *Arbeidsmatige dagbesteding. Een verkennend onderzoek naar aard en omvang. Eindrapport. Een onderzoek in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport*. Leiden: Research voor Beleid.
5. Zorg voor Beter beter. Veranderingen langdurige zorg/cijfers vergrijzing. Retrieved 02-10-2018 from <https://www.zorgvoorbeter.nl/veranderingen-langdurige-zorg/cijfers-vergrijzing>.